QL
461
R873
ENT

ENTOM. LIBRARY.

Div. Insecta
U. S. Nat Mus.

XI. kötet. 1904. október 8. füzet.

ROVARTANI LAPOK

HAVI FOLYÓIRAT

különös tekintettel a hasznos és kártékony rovarokra.

DR. BEDŐ ALBERT BIRÓ LAJOS DR. CHYZER KORNÉL
DR. ENTZ GÉZA MOCSÁRY SÁNDOR

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTIK

A. AIGNER LAJOS ÉS CSIKI ERNŐ.

BUDAPEST, 1904.
A ROVARTANI LAPOK SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
IV., MOLNÁR-UTCZA 24

Megjelenik minden hónap első napján, julius és augusztus havak kivételével
Előfizetési ára egész évre 8 kor.

Tartalom.

Tomala Nándor: Sesia annelata Z. 155
Csiki Ernő: Adatok Szerbia bogárfaunájához II. 157
A. Aigner Lajos: A lepkék szaporodása 161
Csiki Ernő: Magyarország Cerambycidái. XIV. 166
» » Új Anophthalmus Magyarországból 170

Különfélék.

Tomala Nándor: Darazsak mint a telefon-kábel rongálói ... 171
A. A. L.: Halálos darázsszúrás 173
Csiki Ernő: Pinczékben élő bogarak 173
D. E.: A Libellula depressaról 173
D. E.: A Heriades nigricornisról 174
Csiki Ernő: Külföldi rovarász Budapesten 174

Irodalom:

Born, Zwei interessante Carabensendungen aus Österreich-Ungarn — Ismerteti *Csiki Ernő* 174
Born, Die Caraben der Käferfauna der Balkanhalbinsel. — Ismerteti *Csiki Ernő* 175
Verhoeff, Über Tracheaten-Beine VI. — Ismerteti *Csiki Ernő* 175
Strobl, Ichneumoniden Steuermarks (Schluss) — Ismerteti *Csiki Ernő* 176

A kir. magy. Természettudományi Társulat állattani szakosztálya minden hónap **első pénteken (VIII., Eszterházy-utcza 16.)** ülést tart. Vendégeket szívesen lát.

Kedvezmény.

Az 1897., 1898., 1899., 1900., 1901. és 1902-iki teljes évfolyammal még szolgálhatunk. Új előfizetők fele áron kaphatják. Az előbbi kötetekből csak egyes példány áll rendelkezésre; ezek következő áron kaphatók: I. kötet 10 kor., II. kötet 6 kor., Az I. és III. kötetet készpénzben visszaváltjuk.

Az előfizetési összegek kiadóhivatalunkhoz (IV., Molnár-utcza 24.) czímzendők.

Bogárgyűjtőknek!

Matusovits Péter szabadalmazott **bogár-praeparáló folyadéka,** mely megóvja a bogarakat a megbüdösödéstől, penészedéstől és főbb izeiben hajlíthatókká teszi, (az 1892. évi pozsonyi kiállításon arany éremmel kitüntetve) kapható Budapesten, IV. ker., Muzeum-körut 7., **Lux Mihály** drogua-üzletében 2 koronás, 3 kor. 80 filléres és 9 kor. 40 filléres palaczkokban.

11 - 8 1904
Oct

Sesia annellata Z.

Irta *Tomala Nándor.*

Még nincsen felderítve, miként keletkeznek ennek az igen variabilis Sesiának feltünő módon eltérő példányai. Jelen sorok czélja: elmondani a *Sesia annellata* tenyésztése körül szerzett tapasztalataimat, másrészt ezirányú vizsgálatokra mások figyelmét is felhívni.

Minthogy a *Sesia annellatat* eddigelé csupán a Ballota nigra L. gyökerében találták s az illető szerzők (Prinz J. és Prekoda K.: Jahresbericht des Wiener Entom. Ver. XI. 1900 és XIII. 1902) esetleg tenyésztett eltérésekről említést nem tesznek, és minthogy az idén Ballota nigrából tenyésztett példányaim semminemű jellemző eltérést nem mutatnak: nem tartom kizártnak azt, hogy ennek a Sesiának hernyói más, a Ballota nigrához közelálló növényekben, p. o. Lamium maculatum L., Teucrium Scordium L., is élhetnek. Ez adná meg a jellemző eltérések, nevezetesen a külön névvel jelölt aberratiók előfordulásának magyarázatát.

Hogy a különböző tápláló növények, még ha azok közel is állanak egymáshoz, valamely Sesia-faj lepkéire nézve befolyással vannak, az az Euphorbia lucida Kit. gyökerében élő *Sesia empiformis* var. *hungarica* Tom. (Rovartani Lapok VIII. 1901.) tekintetében teljesen bebizonyítottnak látszik. A *Sesia empiformis* ugyanis szintén igen variabilis faj, melynek hernyója, a fent említetten kívül, más Euphorbia-fajok gyökerében is található. Alig tévedek, ha nemcsak ennek a Sesia-fajnak számos fajváltozatát, hanem több, még el nem nevezett és nem is vizsgált eltérését is részben annak az átalakító befolyásnak tulajdonítom, melyet a különféle Euphorbia-fajok a gyökerükben élő hernyókra gyakorolnak, részben pedig a tápláló növény többé vagy kevésbbé kedvező elhelyezésében látom.

Ezt a feltevést igazolni látszanak ez irányban Euphorbiákban élő Sesia-hernyókkal tett kísérleteim, a melyekre más alkalommal szándékozom visszatérni. A következtetések pedig, melyeket e tekintetben a *Sesia annellata*-ra nézve levonok, arra szolgálhatnak,

hogy a figyelmet ezen Sesia eltérésének esetleges előfordulására nézve a Ballota nigrához hasonló más növényekre tereljem.

Langerth József budapesti lepkész feljegyzése alapján, mely szerint Sesiánkat a mostani Kelenföldi pályaudvar területén fogta Ballota nigrán, én annak gyökereit már évekkel ezelőtt megvizsgáltam, de eredménytelenül. Sem a pályaudvar közelében gyéren előforduló, sem a Svábhegyen, vagy a Rókus-, József- és Mátyáshegy lejtőin gyűjtött növényekben nem volt található a hernyó. Végre az idén, márciusban és áprilisban sikerült nehány hernyóra akadnom oly növényekben, melyeket a Svábhegy déli lejtőin s az előttük elterülő dombokon, valamint a Kelenföld felé húzódó árkokban szedegettem. Azt hiszem, eddig terjedt Langerth területe, mely az ő ideje (1873—1878) óta, a kultura folytonos terjedésével igen megváltozott, úgy hogy ott a növény kiirtásával alighanem Sesiánk is csakhamar teljesen el fog tünni. A magasabb helyeken, p. o. a Svábhegy déli lejtőin levő növényekben, védett helyzetük daczára, csak igen ritkán akadt hernyó.

Ez a körülmény arra indított, hogy a hernyót sík területen, nevezetesen Békásmegyeren és Budafokon keressem. Itt a délnek nyíló sekély völgyekben és árkokban, de csakis napos helyeken, csakugyan akadtam számos hernyóra, holott a fák árnyékában álló növényekben egyáltalában nem.

A gyökerekben levő hernyók a fejlődés legkülönbözőbb stadiumában voltak, a mi abban leli magyarázatát, hogy a lepkének röpülési ideje rendkívül hosszú ideig tart (junius—augusztus) s ennélfogva a petézés is hol előbb, hol utóbb történik meg

A lepke, úgy látszik épen úgy mint a *Sesia stelidiformis* és *S. empiformis* var. *hungarica*, melyeken azt megfigyeltem, a tápláló növény szárára rakja le petéit. Azt tapasztaltam ugyanis, hogy a Ballota nigra szárát a hernyó felülről lefelé, m. e. 10—12 cm. hosszúságban kirágja. A petéből kikelő hernyó azonnal behatol a szárba, ezt azután a gyökérig kirágja, a hol kitelel s a következő tavaszszal átalakulásáig tovább éldegél.

Hogy a tápláló növény kedvező elhelyezése, azaz hogy a napsugár érje és kellő nedvességben részesüljön, az állat gyors fejlődésére befolyással lehet, azt igazolta az a körülmény, hogy a márczius és április folyamán gyűjtött s a fejlődés igen különböző fokán levő hernyók után május elejétől junius végéig a lepkék kivétel nélkül kikeltek a fogságban, kiváló gondozás mellett, vagyis hogy a legkisebb hernyók fejlődését is, a melyek után szabadban a lepke alig kelt volna ki julius-augusztus előtt, rendkívül

előmozdította a megfelelő tenyésztés. Az igaz, hogy az ily úton nyert számos lepke elég kicsiny volt, a minek oka részben abban keresendő, hogy az erőszakolt külső befolyások hatása alatt a hernyóknak úgyszólván nem volt idejük arra, hogy megfelelő táplálkozás folytán elérjék rendes nagyságukat, vagyis teljes kifejlődésüket.

Számos Sesia-fajnál a szabad természetben is akad jól kifejlett nagy példányok mellett akárhány igen apró példány, még pedig ugyanazon termőhelyen. Ennek oka valószínüleg a kellő nedvesség és a tápláló anyag hiánya, ha t. i. a hernyó alig tengődő vagy még igen fiatal növénybe került.

Az előbb említett kisebb példányok egy része, nem számítva korai fejlődésüket, bizonyára szintén abba a kategoriába tartozik, mert a gyűjtött növények közt volt több gyönge vagy beteges is, a melyek az átültetés folytán gyakran tönkre mennek, a mi a bennük élő hernyók pusztulását vonja maga után.

Ennélfogva nem czélszerű május előtt meggyűjteni a hernyókat, illetőleg a Ballota nigra, vagy az esetleges eltérések szempontjából, más rokon növények gyökereit. Mert ha netalán az illető növény tönkre is megy, mégis a hernyó akkorra a legtöbb esetben már annyira kifejlődött, hogy minden baj nélkül bábbá, majd lepkévé átalakulhat.

Adatok Szerbia bogárfaunájához.

Irta *Csiki Ernő.*

II.

Ophonus puncticollis Payk. — *Vr.*
O. maculicornis Duft. — *R.*
O. pubescens Müll. — *B., K.*
O. griseus Panz. — *R., SP.*
Harpalus distinguendus Duft. — *R.*
H. smaragdinus Duft. — *SP.*
Metabletus truncatellus L. — *R.*
Dromius linearis Oliv. — *N., P., SP., Vr.*
Cymindis humeralis Fourcr. — *R.*
Haliplus laminatus Schall. — *P.*
H. ruficollis De Geer. — *P.*
Bidessus geminus F. — *P.*

Hydroporus halensis F. — *P.*
Agabus bipustulatus L. — *P.*
Leucoparyphus silphoides L. — *SP.*
Tachyporus macropterus Steph. — *R.*
T. ruficollis Gravh. — *Vr.*
Ocypus similis F. — *R.*
O. picipennis F. — *R.*
O. ophthalmicus Scop. — *K.*
Philonthus concinnus Gravh. — *SP.*
Ph. lepidus Gravh. — *R.*
Stilicus subtilis Er. — *R.*
St. similis Er. — *R.*
Paederus sanguinicollis Steph. — *SP.*
P. fuscipes Curt. — *N.*, *P.*
P. litoralis Gravh. — *R.*
Stenus solutus Er. — *P.*
St. cicindeloides Schall. — *P.*
Necrophorus interruptus Steph. — *N.*
Anacaena limbata F. var. ochracea Steph. — *P.*
Limnebius papposus Muls. — *P.*
Cercyon granarius Er. — *P.*
Limnichus pygmaeus Strm. — *P.*
Dermestes Frischi Kug. — *N.*
D. undulatus Brahm. — *N.*
Platycis minuta F. — *R.*
Malthodes guttifer Kiesw. — *N.*
Necrobia violacea L. — *N.*
Drasterius bimaculatus Rossi — *T.*
Hypnoidus minutissimus Germ. — *N.*, *SP.*
Trachys pumila Ill. — *P.*
Sinoxylon perforans Schrnk. — *N.*
Cis boleti F. — *R.*
Psammoecus bipunctatus F. — *P.*
Uleiota planata L. — *R.*
Cryptophagus acutangulus Gyllh. — *T.*
Olibrus bicolor F. — *SP.*
O. affinis Strm. — *SP.*
Corticaria (Melanophthalma) transversalis Gyllh. — *P.*
C. (Corticarina) gibbosa Herbst. — *N.*
Typhaea fumata L. — *P.*
Ditoma crenata Fabr. — *R.*

Orthocerus clavicornis L. — *Vr.*
Endomychus coccineus L. — *R.*
Lasia vigintiquatuorpunctata L. — *SP.*
L. vigintiquatuorpunctata L. ab. meridionalis Motsch. — *P.*
L. vigintiquatuorpunctata L. ab. zonata Heyd. — *N.*
Scymnus subvillosus Goeze var. juniperi Motsch. — *N.*
Sc. frontalis Fabr. — *N.*
Sc. frontalis Fabr. var. quadripustulatus Herbst. — *N, Vr.*
Sc. Apetzi Muls. — *SP.*
Sc. rubromaculatus Goeze — *N.*
Sc. biguttatus Muls. — *P.*
Chilocorus bipustulatus L. — *N.*
Exochomus flavipes Thunbg. — *N., SP*
Micraspis sedecimpunctata L. var. duodecimpunctata L. — *N.*
Halyzia (Propylaea) quatuordecimpunctata L. var. leopardina Wse. — *R.*
H. (Thea) vigintiduopunctata L. — *N.*
Coccinella quatuordecimpustulata L. — *N. K. Vr.*
Adalia bipunctata L. — *SP.*
Hippodamia (Adonia) variegata Goeze var. constellata Goeze — *N.*
Hylophilus populneus Panz. — *N.*
H. (Olotelus) pruinosus Kiesw. — *N.*
Formicomus pedestris Rossi — *N.*
Anthicus antherinus L. — *P.*
Mordellistena micans Germ. — *N., SP.*
Opatrum sabulosum L. — *SP.*
Corticeus castaneus F. — *R.*
Donacia limbata F. — *P.*
Crioceris 14-punctata Scop. — *N.*
Coptocephala unifasciata Scop. — *N., SP.*
C. rubicunda Laich. — *N.*
Cryptocephalus aureolus Suffr. — *SP.*
Cr. connexus Ol. —*K., N., SP., Vr.*
Chrysomela haemoptera L. — *R., SP.*
Chr. goettingensis L. — *K.*
Chr. cerealis L. var. mixta Suffr. — *Vr.*
Chr. coerulans Scriba — *P.*
Chr. fastuosa L. — *N., P., SP.*
Chr. polita L. — *P.*

Plagiodera versicolora Laich. — *P.*
Galerucella luteola F. — *N.*. *Vr.*,
Adimonia tanaceti L. — *R.*
Sermyla halensis L. — *P.*
Crepidodera ferruginea Scop — *P.*
Epitrix atropae Foudr. — *R*
Chalcoides chloris Foudr. — *N.*, *P.*
Hippuriphila Modeeri L. — *P.*
Chaetocnema chlorophana Duft. — *N.*, *P.*
Ch. semicoerulea Koch var. saliceti Wse. — *Vr.*
Ch. concinna Marsh. — *SP.*, *Vr.*
Ch. hortensis Fourcr. — *P.*
Haltica tamaricis Schrnk. — *N.*
H. oleracea L. — *R.*, *SP.*
Phyllotreta vittula Redtb. — *N.*
Ph. atra F. — *P.*
Aphthona cyparissiae Koch. — *N.*, *P.*, *SP.*, *T.*
Longitarsus obliteratus Rosh. —*N.*, *Vr.*
L. apicalis Beck. — *R.*
L. curtus All. — *N.*, *P.*
Hispella atra L. — *N.*, *P.*, *SP.*, *T.*
Laria luteicornis Ill. — *N.*
L. bimaculata Oliv. — *N.*, *Vr.*
L. varia Oliv. — *P.*
Spermophagus cardui Boh. — *N.*, *P.*, *SP.*
Strophomorphus porcellus Schönh. — *SP.*
Sitona flavescens Marsh. — *N.*
S. humeralis Steph. — *P.*
S. lineatus L. — *N.*, *Vr.*
S. sulcifrons Thunb. — *Vr.*
Cleonus nigrosuturatus Goeze — *SP.*
Lixus brevipes Bris. — *P.*
Larinus immitis Gyllh. — *SP.*
Phytonomus punctatus F. — *SP.*
Cryptorrhynchus lapathi L. — *N.*
Ceuthorrhynchus pleurostigma Marsh. — *P.*
Limnobaris T-album L. — *P.*
Sibinia Hopffgarteni Tourn. —*K.*, *SP.*
Orchestes quercus L. — *SP.*
O. avellanae Don. — *SP.*
O. stigma Germ. — *N.*

Apion atomarium Kirby — *N.*
A. flavimanum Gyllh. — *Vr.*
A. hungaricum Desbr. — *Vr.*
A. urticarium Hbst. (vernale F.) — *N.*, *P.*
A. aeneum F. — *P.*
A. seniculus Kirby — *P.*
A. elongatum Germ. — *N.*
A. flavipes Payk. — *P.*
A. apricans Hbst. — *N.*, *Vr*
A. minimum Hbst. — *P.*
A. pavidum Germ. — *P.*
A. miniatum Germ. — *N.*, *P.*
A. frumentarium L. — *Vr.*
Aphodius cribrarius Brul. var. purpuripennis Reitt. — *K.*
Onthophagus taurus L. — *R.*
O. furcatus F. — *K.*, *SP.*
Gymnopleurus pilularius L. — *SP.*

A lepkék szaporodása.

Irta *A. Aigner Lajos.*

Az a tétel, hogy a szaporítás az élő lények legfontosabb ténykedése, minden szerves lényre áll egyaránt. A nemi ösztön a legsürgetőbb, elannyira, hogy még az önfentartási ösztönt is felül mulja s az egyént elég gyakran veszélybe dönti, és maga a nemzési actus a legsúlyosabban hat a kedélyre.

Ámde az egyes organismusokra nem egyenlő a szaporítás relativ értéke, azaz: az a fok, melyben a többi életfunctiókat meghaladja és visszafojtja; annálinkább eszközli ezt, minél egyoldalúbb a faj abbeli érdeke, hogy egymáshoz hasonló ivadékoknak életet adjon; s annál kevésbbé, minél élénkebben nyilvánul az új generatiók nemzése mellett még az egyes egyénnek tökéletesedésre való irányzata is.

Ennek folytán kimondható, hogy a lepkéknél, melyeknél a tulajdonképeni tökéletesedés csupán az alkalmazkodás irányában lehetséges, a szaporítás, a többi életjelenséggel szemben, határtalan fölényt gyakorol.

Ámde a lepkéknél ingadozik az az intensivitás, melylyel a szaporítás a többi életfunctiót visszafojtja. A legrégibb lepkéknél a

nemzési actus a tökéletes rovar egész életét kitölti, holott a származásra nézve legfiatalabb lepkefajoknál sokkal csekélyebb a szerepe. A Cossidák, Hepialidák és számos Microlepidoptera (a legrégibb lepkék) egész imago-életét a szaporítási actus foglalja el, a melynek megtörténte után nyomban elhullnak; holott a legfiatalabb alakoknál a játéknak és táplálkozásnak nagy mellékszerep jut, ilyenek Európában az Apaturiák, melyek hímjei olykor hetekig röpködnek, míg a nőstények megjelennek, és még akkor is csak néhány nappali órát fordítanak a párzásra, és szintúgy a nőstények a pete lerakására.

Azon lepkék közül, melyek mihelyt kifejlődtek, azonnal a párzáshoz látnak, első helyen állnak a Psychidák, Sesiidák és számos Bombycida. Ezek egyik részénél az élet tartama igen rövidre van kimérve és táplálkozásuk a szájszervek csenevész voltánál fogva ki van zárva. A nőstény természetesen előbb párzó képes mint a hím, még szárnyainak teljes kifejlődését sem kell megvárnia. Sőt néha a hímek összegyűlnek oly helyen, hol nőstény megjelenése várható, a melynek vonzó hatását a bábhüvelyen át is megérzik.

Ezzel szemben állnak azok a megfigyelések, melyekből arra lehet következtetni, hogy számos lepkefaj közvetlenül a kikelés után még nem hajlandó a párzásra. Megfigyelték, hogy több napi esőt követő szép időben számos újonan kikelt Papilionida és Pierida jelent meg a virágokon a nélkül, hogy fajtársaikra ügyet vetettek volna, és csak harmad nap kezdték meg a párosodást, mintha az állatok erre nézve előbb táplálkozás, útján erőt gyűjtöttek volna. Úgyszintén a Papilionidáknál, melyek párzási hajlamukat az úgynevezett nászröpülés (lakodalmi röpülés) által jelzik, azt a sajátságos lebegést csak akkor lehet észrevenni, ha az illető faj már némi ideig röpködött. A Sphingidák is csak azután párosodnak, miután éhségüket csillapították, és csak az éjnek későbbi órájában, mint a mikor virágok körül láthatjuk őket.

A kitelelő lepkék párzására nézve szétágazók a vélemények. Sokáig azt hitték, hogy ezek őszkor párosodnak, de a nőstény a petét csak tavaszkor rakja le. Ezzel a kevés valószínűséggel bíró nézettel szemben mindinkább érvényesül az a vélemény, hogy a kitelelő nappali lepkék csak tavaszkor párosodnak. Megfigyelték pl., hogy julius végén újonnan kikelt *Rhodocera Rhamni* csak a virágok körül röpköd és nem figyel sem nőstényére, sem a Pieridákra, mely utóbbiakat tavaszkor, tévedésből oly nagy makacssággal üldöz. Márcziusban pedig a hímek annyival korábban jelennek meg a nőstényeknél, hogy szomjúságukat már csillapíthatták, midőn emezek

előkerülnek. A Vanessáknál ez a jelenség kevésbbé van kifejlődve, sőt ezeknek őszkor való párosodását ismételten megfigyelték. Magam azt hinném, hogy az ily esetek kivételesek és ivadéknak életet nem adnak; mert az, hogy a nőstény megtermékenyített petét 6—7 hónapig magánál tartsa, egészen természetellenes volna, hiszen a párosodást közvetlenül követi a pete lerakása minden rovarnál. Sokkal valószínűbb, hogy ez állatok nagyobb része őszkor nem párosodik; a mennyiben hűvös ősszel a lepkék hamar elrejtőznek és a párosodást melegebb napokra — a tavaszra — halasztják, a midőn ivadékuk megélhetése biztosítva van.

A párosodás végzésére a lepke különféle testi és értelmi tulajdonsággal van felruházva, a melyek az egyes fajoknál különféleképen vannak kifejlődve és minden faj életmódjának teljesen megfelelnek. A Psychidák nőstényei pl., melyek imago alakjukban helyváltoztatásra nem képesek, s ennélfogva a kereső hímeknek elejébe sem mehetnek, erre nézve jó eleve, még hernyó alakjukban gondoskodnak, a mennyiben zsákjukat oly helyen erősítik meg, a hol a hímek könnyen megtalálhatják, holott ezek zsákjukat az elbábozódásnál lehetőleg rejtett helyhez erősítik. Gyakran tapasztalni, hogy a két nem mintegy találkát ad egymásnak, így a Papilionidák és Vanessák hegyek tetején. A *Perigrapha cinctát* egy ízben csoportban találtam a földön ülve: nyilván nőstényért versengtek, vagy a mi valószínűbb, nőstény kikelését várták.

Számos lepkénél, kivált a Bombycidáknál, a szaglási érzék oly rendkívül éles, hogy a nőstény nagy távolságról magához vonzza a hímeket. Oly Bombycidák, melyek kizárólag az erdőt lakják, számosan röpülnek be a városba s oly ablak előtt gyűlnek össze a mely mögött nőstényt tenyésztettek. Így fogtam Budapest kellő közepében levő lakásomban az *Ocneria dispar* hímjeit, melyek nálam kikelt nőstényt legalább félóráryira megéreztek. Némely Hepialida-faj hímjei tömegesen rohannak oly hely felé, a hol fűszálra felmászik a nőstény, melyért valóságos küzdelmet fejtenek ki, a melyben egyik a másikat akadályozza a párosodásban.

Más fajok, mint pl. számos nappali lepke, a Catocalák és a Sphingidák egy része úgylátszik inkább a szemben bízik, és hozzá hasonló lepkét nősténye gyanánt véve üldözőbe, míg annak faja és neme iránt tisztában nincsen. Az *Argynnis Aglaja* hímjei ágakon, bokrokon ülve lesik az arra röpülő nőstényeket, és vak sietséggel esnek utána minden mellettük elvonuló rovarnak, még Libellákat, Tabanidákat, sőt néha apróbb bogárkákat is űzőbe vesznek. A *Macroglossa bombyliformis* és *fuciformis* hímjei olykor szinté

készülnek a másfajbeli nősténynyel párosodni, de alig másodpercznyi megközelítés után visszavonultak. Errare humanum est!

A párosodás tartama és intensivitása a fajok szerint igen különböző. A nappali lepkék, veszély közelgésével rendesen azonnal szétválnak, de van rá eset, hogy még a halálban is együtt maradnak; így gyűjteményemben egy szerelmes *Satyrus Dryas*-pár. Némely Saturniidát semmiféle kínzással sem lehet a megkezdett párosodás félbeszakítására bírni. Ugyanazt tapasztaltam számos Zygaenánál, sőt az *Eupithecia oblongata*-nál is. A párosodás olykor csak másodperczekig, sokszor azonban 24 óráig, sőt tovább is eltart.

Míg az éjjeli lepkéknél, különösen a Bombycidáknál, rendesen a hím választ magának nőstényt, addig ez a nappaliaknál nem szabály, sőt egyes *Ornithoptera* és *Hestia*-fajoknál a nőstény veszi át az activ szerepet, a mennyiben a hímet űzőbe veszi s ugyanezt tapasztaltam a *Colias Hyale*-nál is. De választás és versengés közt különbség teendő. *Argynnis Paphia*-nál pl. a hím a kérő; ő keresi fel a nőstényt, a melyet aztán sebesen körben körülröpül; de a nőstény a választó rész, és a versenyző hímek közül csak annak kedvez, mely a kellő perczben közeleg; hajlandóságát azzal tanusítja, hogy a nászröpülést elfogadja, a melynél a szerelmespár leginkább csak felső szárnyait lebegteti. A nászröpülés azonban nem általános szokás; elég gyakran látni pl. a Melitaeáknál, hogy a virágon űlő nőstény a hím közeledtével szárnyát jobban kiterjeszti, potrohát pedig lebegteti, illetőleg fel-felbillentgeti, és a hímet ott nyomban magához is bocsátja.

Az itt említett viszonyok normális párosodásokra vonatkoznak, még ha egyes esetekben némi sajátságot is feltüntetnek, s a rovaroknál általános szabály is, hogy hím és nőstény csak egyszer párosodnak, minek megtörténte után a hím csakhamar kimúlik, a nőstény pedig a petézéshez lát. Ámde a lepkéknél a bigámia úgy mint a biandria sem ritka. Minthogy tenyésztési kisérletek után tudjuk, hogy a nősténynek egyszeri párosítása az összes peték megtermékenyítésére elegendő, ennélfogva a biandriát abnormitásnak tekinthetjük, és nevezetes, hogy a többhíműség esetei kivált a sok generatión át a fogságban tartott, meghonosított selyem szövőknél fordulnak elő.

Ebből a kétségkívül helyes feltevésből azonban egyáltalában nem az következik, hogy a bigámia is rendellenes. Tudjuk, hogy némely állatoknál a nőstény csak egyszer közösül, holott a hím többször is párosodik. S ezt normálisnak kell tekintenünk minden

oly esetben, a midőn a nőstények fölös számát megállapíthatjuk, vagy megfigyelhetjük, hogy a hím, nem nagyobb száma mellett is, különös veszedelemnek kiteszi magát.

Egy hímnek többször való párosodását a nálunk honos Saturninánál, az *Aglia tau.*, *Endromis versicolora* és a *Drepana binaria*-nál is, kivált pedig az *Asteroscopus nubeculosus*-nál is megfigyelték, mely utóbbinak hímje háromszor is párosodott. Mind a négy faj kora tavaszszal jelenik meg, a midőn a szép idő, milyent röpülésükhez igényelnek, igen bizonytalan; a fajra nézve tehát csak haszonnal járhat, ha egy hím többet helyettesíthet; és hogy ez tényleg megtörténik, abból tünik ki, hogy két Drepanulida-nőstény, melylyel ugyanaz a hím párosodott, termékeny petét rakott.

Ismételten megfigyelték a bigamiát a Psychidáknál is, habár ezek meleg időben, junius-juliusban röpülnek. Itt a fent említett ok nem lehet érvényes, de ebben az esetben a nőstények rendkívüli túlsúlya ilyen kiegyenlítésre kényszerít; már a gyakrabban előforduló szűzen nemzés is a mellett bizonyít, hogy a Psychidáknál az összes nőstényeknek egy-egy hím által való megtermékenyítése fel sem tételeztetik.

Egy s ugyanazon párnak ismételt közösülése minden körülmények közt abnormisnak tekinthető. Az ily esetek azonban alighanem rendkívül ritkák és csak akkor bírnának jelentőséggel, ha az első és második közösülés közt megtermékenyített peték lerakattak. Megjegyzendő, hogy ily esetben a második párosodás közben mindkét állatnak halála bekövetkezett.

Megfigyelték, hogy hímlepke holt nősténnyel is közösült. Erre vonatkozólag megjegyzendő, hogy az *Aglossa pinguinalis* potroha, miután a tortól elszakadt, még petét rakott, még pedig nagy gyorsasággal és nagy számban. Ha már most ily szívós tevékenységű potroh megtermékenyíttetnék, terméketlen pete helyett számos életképes hernyó eredményeztetnék.

Közösülést inter mares is már több ízben figyeltek meg, valamint azt is, hogy az ugyanúgy jön létre, mint némely különböző lepkefaj keresztezése, melyről más alkalommal lesz szó. (*Seitz W. nyomán.*)

Magyarország Cerambycidái.

Irta *Csiki Ernő.*

XIV.

57. nem: **Neoclytus Thoms.**

(Rhopalomerus Chevr.)

— Barnás-vörös, az előtor elülső és hátsó széle, a szárnyfedők korongja és a czombok belső oldalá sötétebb barna. A szárnyfedőkön négy harántcsík (az első elül a tövükön van) és a mellközép és mellvég külső oldallemeze sárga szőrökkel fedett. A szárnyfedők külső csúcsszöglete éles szöget képez. Hossza 8—14 mm. — Hazája Észak-Amerika. Fiuméba és Triestbe fával importálták; a magyar tengerparton új hazát talált. Termőhelyei: VIII. Fiume, Buccari, Portoré. *(acuminatus* F., *aspericollis* Germ., *ambulator* Sturm.) ... ... **1. erythrocephalus Oliv.**

58. nem: **Anaglyptus Muls.**

1. A szárnyfedők külső csúcsszöglete hosszú, hegyes tüskével végződik. Fekete, a csápok részben, a czombok töve, a lábszárak vége és a lábfejízek vörösbarnák. A szárnyfedőkön szürkés-fehér szőrök által képezett csíkokat találunk és pedig egy a varrattól hátra és kifelé irányult íves csíkot, egy széles harántcsíkot a középen, melynek elülső széle az íves csíkkal párhuzamosan fut, a csúcs, továbbá a szárnyfedők töve és oldalszéle elül szőrös. Hossza 9—14 mm. — Előfordul Dél-Európában, nálunk csak Dalmácziában. ... ... **1. gibbosus Fabr.**

— A szárnyfedők a csúcson ferdén lemetszettek, a külső csúcsszögletek kerekítettek. Fekete, a szárnyfedők elülső fele vörösbarna, a lábfej sárgás-vörös. A paizsocska, a szárnyfedők csúcsa és három harántcsík ezeken sűrűn fehér szőrökkel fedettek. A szárnyfedők három csíkja közül az első félköralakú és a varrattól az oldalszélig terjed, a második a varrattól ferdén hátrafelé halad a szárnyfedők közepéig, a harmadik eleinte a varrat mellett, azután egyenesen a szárnyfedőkön keresztül és a közepükön túl hátrafelé irányul. — Hossza 9—14 mm. — Közép-Európában honos, nálunk nem ritka. (*quadricolor* Scop.)
2. mysticus Linn.

Változata:

Némelykor a szárnyfedők egyszínű feketék (elülső felük nem vörösbarna). A szárnyfedők fehér mustrázata olyan, mint a törzsalaké. — A törzsalak társaságában található, nálunk nem ritka (*monachus* DTorre, *albofasciatus* De Geer, *rusticus* Scop., *litteratus* Gmel.) ... ... **var. hieroglyphicus Herbst.**

* * *

2. alcsalád: **Lamiinae.**

A nemek meghatározó kulcsa.

1. Az előtor két oldalán tüskével ... ... 2.
— Az előtor két oldalán tüske nélkül, legfeljebb apró dudorral 15.
2. Az első csápíz vastag, a csúcsán oldalt élesen határolt mezőcskével 3
Az első csápíz rendes, a csúcsa mellett élesen határolt mezőcske nélkül ... ... 6.
3. Az elülső csípők ízvápája hátul zárt, a mellvég rövid ... 4.
— Az elülső csípők ízvápája hátul nyitott, a mellvég hosszú, a második csápíz hosszabb az elsőnél. ... **65. Monochammus.**
4. A szárnyfedők a varraton összenőttek, szárnyak hiányzanak ... ... 5.
— A szárnyfedők a varraton nem nőttek össze, szárnyak kifejlődöttek, az első csápíz olyan hosszú, mint a harmadik íz ... ... **64. Lamia.**
5. A csápok a testnél rövidebbek, az első ízük hosszabb, mint a harmadik íz ... ... **62. Dorcatypus.**
— A csápok kissé (♀) vagy jóval hosszabbak (♂) a testnél, az első csápíz sokkal rövidebb a harmadiknál **63. Morimus.**
6. A csápok elálló szőrök nélkül ... ... 7.
— A csápok elálló szőrökkel fedettek ... ... 10.
7. Az elülső csípők ízvápája oldalt nyitott, a nyílásban látható a sarkantyú (trochantinus), a czombok egyszerűek, szárnyak hiányzanak ... ... 8.
— Az elülső csípők ízvápája oldalt majdnem teljesen zárt, a csípők sarkantyúja nem látható; a czombok bunkószerűek, szárnyak vannak ... ... 9.
8. A fejpajzs elül a közepén előrehúzott ... **60. Dorcadium.**
— A fejpajzs elül egyenesen lemetszett ... ... **61. Neodorcadium.**
9. Az előtoron többnyire négy kisebb szőrös dudorkával, a csápok a testnél sokkal hosszabbak ... ... **67. Acanthocinus.**

— Az előtoron nincsenek szőrös dudorkák, a csápok a testnél csak kissé hosszabbak ... ... **68. Liopus.**

10. Az elülső csípők ízvápája oldalt nyitott, mély nyílással, a csípők egymással nem érintkeznek ... ... **69. Hoplosia.**

— Az elülső csípők ízvápája oldalt csukott ... ... 11.

11. Az elülső csípők érintkeznek, egymás mellett fekvők, az előtor oldalán levő tüske a közepe mögött van elhelyezve és kissé hátrafelé irányult. A csápok egyszínűek. **70. Exocentrus.**

Az elülső csípők nem érintkeznek, az előtor oldaltüskéje a közepen elhelyezett és kissé egyenesen kifelé irányult, a csápízek feketék és fehéren gyűrűzöttek ... ... 12.

12. A mellvég rövid, a középső csípők közelebb fekszenek a hátsó csípőkhöz, mint az elülsőkhöz ... ... **59. Parmena.**

A mellvég hosszú, a középső csípők közelebb fekszenek az elülső csípőkhöz, mint a hátsókhoz ... ... 13.

13. A mellközép hátrafelé kiszélesedik, az első csápíz a vége felé bunkószerűen megvastagodott. A lábfej első íze másfélszer oly hosszú, mint a második. A csápok harmadik íze rövidebb a negyedik íznél ... ... **66. Acanthoderes.**

- A mellközép hátrafelé hegyesedő. Az első csapíz egyszerű a csúcson nem megvastagodott ... ... 14.

14. Az előtor szélesebb, mint hosszú, a szemek finoman reczézettek. A test felülete elálló szőrökkel és szőrcsomókkal fedett ... ... **71. Pogonochaerus.**

- Az előtor hosszabb mint széles, a szemek durván reczézettek. A test felületén nincsenek felálló szőrök és szőrcsomók. **72. Deroplia.**

15. A karmok egyszerűek ... ... 16.

— A karmok kettéhasítottak vagy hegyesen fogazottak. ... 21.

16. Az első csápíz vastag, a csúcsán kis élesen határolt felülettel. A csápok 11 ízből állanak ... ... **73. Haplocnemia.**

— Az első csápíz csúcsán határolt felület nélkül ... ... 17.

17 A csápok 12 ízből állanak; a mellvég külső oldallemezének oldalai párvonalasak ... ... 18.

— A csápok 11 ízből állók ... ... 19.

18. A csápok nem szőrösek, egyes ízeik nehezen különböztethetők meg. Az állat teste nagyon nyulánk, a hátsó czombok alig érik el az első hasiemez hátsó szélét. **74 Calamobius.**

— A csápok szőrösek, ízeik élesen elkülönítettek. Az állat teste hosszúkás, a hátsó czombok elérik legalább is a második haslemez hátsó szélét. ... ... **75. Agapanthia.**

19. A szemek durván reczézettek. A fekete csápok első íze sokkal rövidebb a másodiknál. ... ... **76. Anaesthetis.**

— A szemek finoman reczézettek. A mellvég külső oldallemezei hátrafelé keskenyedők 20

20. A szárnyfedők a csúcson kerekítettek. A karmok egyszerűek. ... ... **77. Saperda.**

— A szárnyfedők a csúcson kikanyaritottak. A karmok tövén tompaszögű kiszögelés van. ... ... **78. Menesia.**

21. A karmok tövén egy kis hegyes fogacska van, a szemek egészen osztottak. Az előtor a tövén befüződött, a szárnyfedők párhuzamus szélüek. ... ... **79. Tetrops.**

— A karmok kettéhasítottak, azaz legalább a középig érő fogacskával. A szemek többnyire nem osztottak. ... ... 22.

22. A potroh olyan hosszú mint a fej és a mell együttvéve, a hátsó czombok a harmadik vagy negyedik haslemez hátsó széléig érnek. ... ... 23.

— A potroh hosszabb mint a fej és a mell együttvéve, a hátsó czombok alig érnek a második haslemez hátsó szélén túl **83. Oberea.**

23. A csápok vékonyak, a szárnyfedők a csúcson egyenként kerekítettek, oldalaik párvonalasak, a karmok fogacskája kissé a középen túl terjed ... ... **80. Stenostola.**

— A csápok erősebbek, a szárnyfedők a csúcson lemetszettek, hátrafelé többé-kevésbbé keskenyedők, a karmok fogacskája majdnem a hegyükig ér ... ... 24.

24. A szárnyfedők foltosan szőrösek. A felső álkapcsok hegye kétfogú ... ... **81. Pilemia.**

— A szárnyfedők egyenletesen (nem foltokban) szőrösek. A felső állkapcsok hegye egyszerű vagy kétfogú **82. Phytoecia.**

59. nem: **Parmena Latr.**

1. A test felületén és a csápokon hosszú elálló szőrözet nélkül. Barna vagy vörösbarna, a fej és az előtor sárga molyhos szőrözettel fedett. A szárnyfedők erőteljesen pontozottak, a pontok különösen a szárnyfedők tövén nagyok, gödörszerűek. A szárnyfedők közepén egy zegzugos széles sötét-barna molyhos haránteslkkal, melyet elől és hátul keskeny sárga színű szőrökből álló csík szegélyez.

Hossza 5—9 mm. — Közép-Európai faj, nálunk előforduló alakja elég ritka; termőhelyei: VI. Herkulesfürdő, Plavisevicza; VIII. Fiume, Carlopago. (*balteata* F., *fasciata* Vil.) ... **1. balteus Linn. var. unifasciata Rossi.**

— A test felületét és a csápokat hosszú elálló szőrözet fedi. 2.

2. Az előtor finoman pontozott és úgy mint a fej elálló szőrökkel szétszórtan fedett. Barna, szürke szőrökkel fedett, az előtoron három sűrűbben molyhos folttal, a szárnyfedők széles barna harántcsíkját két hullámos keskeny fehér csík szegélyezi. Hossza 5—9 mm. — Eddig csak Dalmáciából ismeretes... **2. bicincta Küst.**

— Az előtor erőteljesen és mélyen pontozott és úgy mint a fej felálló szőrökkel sűrűn fedett. Barna vagy vörösbarna, a szőrök vékonyak, a szárnyfedők szürke molyhos szőrözete egész felületükön egyenletesen eloszlott. Hossza 5—10 mm. — Előfordul Dalmácziában.

3. pubescens Dalm. var. hirsuta Küst.

Uj Anophthalmus Magyarországból.

Irta *Csiki Ernő.*

Anophthalmus Sziládyi n. sp.

An. paroeco Friv. similis, sed differt: capite minore, temporibus minus convexis, articulis duobus ultimis palporum maxillarium et antennis tenuioribus, prothorace minus longiore angustioreque, angulis posticis acutis et reflexis, margine laterali angusto bene reflexo, elytrorum angulis humeralibus non rotundatis, sed obtuse-angulatis. Long. 6 mm.

Habitat in antro „Pilis" nominato prope urbem Nagyenyed Hungariae orientalis. Speciem novam in honorem detectoris Dr^is^ Z. Szilády denominavi. Specimina duo typica per donationem in Museo Nationali Hungarici asservantur.

Fénylő sárgás-barna. Feje keskenyebb és a felső állkapcsok nélkül is hosszabb az előtornál; a szem helyén egy kis határolt mezőcske van; a homlokbarázdák teljesek, elül mélyebbek. A csá-

pok a testhossza felénél hosszabbak, a harmadik csápíz felényinél hosszabb mint a második íz, az egyes csápízek vékonyak. Az előtor első ötödében szélesebb mint hosszú (1·25 mm. : 1 mm.), oldalai ívesek, a hegyes és felhajló hátsó szögletek előtt öblösek, az elülső szögletek alig előrenyúlók, kerekítettek, az oldalpárkány keskeny, a hosszanti középvonal éles, a tövi bemélyedések és az elülső íves mélyedés hosszirányban finoman rovátkolt. A szárnyfedők tojásalakúak, a csúcson egyenként kerekítettek, a vállszögletek tompaszögűek, oldalaik ívesek, a rovátkák pontozottak, az első négy rovátka mély, a többi sekély, de az oldalszélig jól láthatóan pontozottak. Az első barázda a csúcson visszakanyarodik és körülbelül az ötödik rovátka irányának megfelelően végződik. A harmadik közterecskében három sörtét viselő nagy pont van, három pedig az oldalszél mellett. Hossza 6 mm.

Előfordul a Pilisi barlangban Nagyenyed mellett, a hol Szilády Zoltán dr., nagyenyedi kollégiumi tanár fedezte fel két példányban. Az új fajt felfedezője tiszteletére neveztem el, ki a typikus példányokat a M. Nemzeti Múzeumnak volt szíves átengedni.

Az új faj legközelebb áll az *An. pavoecus* Friv.-hoz, attól azonban a következőkben tér el: Feje kisebb, a halánték kevésbbé domború, a felső állkapcsi tapogatók utolsó két íze sokkal vékonyabb, a csápok vékonyabbak, az előtor hosszúkásabb, hátsó szögletei hegyesek és felhajlottak, az oldalpárkány keskeny, de erősen felhajlott, a szárnyfedők vállszöglete nem kerekített, hanem tompaszögű.

Különfélék.

Darazsak mint a telefonkábel rongálói. Az „Electrical World" 44. kötetének 3. füzetében a „The China & Japan Telephone Company of Shanghai" több illustratiót tartalmazó czikkét közli, melyben azt írja, hogy a földalatti és földfeletti telefon vezetékeket összekötő, s erős ólomburkolattal ellátott kábelrészek sok helyt apró likacsokat tüntettek fel, mintha azokat seréttel átlőtték volna.

Miután a likacsokon átszivárgott s a kábelek belsejébe hatolt víz igen súlyos, nehezen reparálható zavarokat idézett elő, a telefon társulat 50 tael (338 korona) jutalmat tűzött ki, a kár okának felderítésére. Ezen a réven azután kisült, hogy eme likacsokat a darazsak munkája okozta.

Ezek a darazsak julius és augusztus havában röpülnek és

rendes körülmények között a közelben lévő élő bambusznád kemény falát átfúrva, abba rakják le petéiket. Oly helyeken, hol bambusz nem volt a kábelek közelében, ott a darazsak sem fordultak elő s a kábelek ily helyen épen maradtak.

A társulat a további sérüléseknek oly formán vette elejét, hogy a szóban forgó kábeleket, kijavításuk után valami olajkeverékbe mártott csepűfélével beburkoltatta, melynek „lágy felületébe" a darazsak többé nem rakták le petéiket, mert a bambusz kemény falához, vagyis a kemény kábel burkolat átfúrásához voltak szokva.

Eddig az „Electrical World" czikke. A tanulságul mellé nyomatott photographiai felvételekből azonban látható, hogy az említett likacsok oly helyeken fordulnak elő, hol a kábel ólomburkolata nyilván már előbb valami külső sérülést szenvedett. Valószínű tehát, hogy a burkolat eme sérült részein már voltak apró likacsok vagy repedések, melyekbe az illető darázs petéit lerakta és melyeket a tápláló anyag könnyebb elhelyezése véget kitágított, arra mutat az, hogy mindezen helyeken, ahol a kábel ólomburkolatán likacsok találhatók, ott mindenütt nagyobb horzsolások és benyomások láthatók.

Annyi bizonyos, hogy a kábel anyaga az álczák táplálkozására nem alkalmas, és nem valószínű, hogy a darázs e végett rakná le a petéit a 2—3 mm. vastag ólomburkolat alá, mert ama szokása, hogy a kemény bambusznádat keresztül fúrja, arra utalná, hogy petéit mindig valami kemény anyagba rakja le.

Arról nem szól az „E. W" czikke, hogy a sérült kábelekben álczákat találtak-e vagy sem és milyen darázsfajról van szó; ennélfogva csak gyanítani lehet, hogy valamely Odynerus-, Eumenes-, Discoelius- vagy Pterochilus-genusbeli fajról lehet szó, a melyek a tápanyagot az általuk előkészített vagy már meg lévő üregekbe hordják be. Ez azon oknál fogva is valószínű, mert a kábel izolatió anyaga, mint említettem, nem szolgálhat a kifejlődő álczák táplálékául.

Az említett angol folyóirat közleményét átvette a magyar „Polytechnikai Szemle" is (1904. 25. szám), de azon czimmel, hogy „*Denevér mint telefon kábel rongáló*", vagyis itt a darázs angol nevét a denevér nevének olvasták s a hibát még akkor sem vették észre, midőn említik, hogy ezen „*rovarok*" ellen úgy védekeztek stb...., mert a „*denevérek*" puha anyagba nem rakják tojásaikat. Hasonló hibát követett el „Az Ujság" czimű hirlap, mely ugyanezt a közleményt találta fel olvasóinak azzal a különbséggel, hogy denevérek helyett *szúnyogokat* szerepeltet! *Tomala Nándor.*

Halálos darázsszúrás. Svájczban, Schaffhausen környékén a minap megfult egy férfi, kinek borivás közben darázs jutott a torkába. A halált a darázs szúrása következtében keletkezett daganat okozta. Hasonló eset történt nehány évvel ezelőtt Dél-Németországban, Hersbruckban. Itt egy méhkaptár kiürítésekor egy gyermeknek a kivett lépnek egy darabját adták. Ebben egy méh volt és midőn a gyermek a lépbe harapott, a méh a nyelve tövébe szúrt, a minek folytán annyira megdagadt a nyelve, hogy a gyermek megfult. Még a holt darázsnak és méhnek a fulánkja is bajt okozhat, amennyiben ha megnyomják a potrohot, a fulánk kitódul. A darázs szúrása ellen állítólag a leggyorsabban és legbiztosabban ható szer a frissen felvágott vöröshagyma nedve, a mely nemcsak a fájdalmat azonnal teljesen megszünteti, hanem még a daganatnak is elejét veszi. Valószínűleg ugyanaz a hatása van a hagyma nedvének a méh szúrása ellen is. *A. A. L.*

Pinczékben élő bogarak. Penecke átvizsgálta a Graz városán keresztül folyó és beboltozott patak (Kroisbach) alagutszerű kanálisát. A gyűjtött bogárfajok száma nem volt nagy, ami annak tulajdonítható, hogy nem régen azelőtt kitisztitották a kanálist. A gyűjtött fajok részben olyanok voltak, melyek nevezett patak rendes parti faunáját képezik (*Bembidium ustulatum* L., *B. decoratum* Duft., *Platynus ruficornis* Goeze és *Lesteva longelytrata* Goeze), részben pedig a világosságot kerülő, a város pinczéiben is élő fajok (*Atheta spelaea* Er., *Quedius mesomelinus* Marsh., *Mycetaea hirta* Marsh., *Cryptophagus pilosus* Gyllh., *Cr. cellaris* Scop. és *Cr. subfumatus*), száraz patkány tetemeken *Sciodrepa Watsoni* Sp., *Omosita colon* L. és *O. depressa* L. éltek. — Szorgalmasan kutatták a grazi bogarászok városuk pinczefaunáját is. Régi pinczékben üvegeket helyeztek el, melyek fenekét rothadó vérrel készített gipszlepénynyel öntötték ki. Ezen üvegekből a következő fajokat szedték ki: *Trechus austriacus* Dej., *Atheta spelaea* Er., *Quedius fulgidus* F., *Qu. mesomelinus* Marsh., *Xylodromus concinnus* Marsh., *Mycetaea hirta* Marsh., *Cryptophagus pilosus* Gyllh., *Cr. cellaris* Scop., *Cr. distinguendus* Strm., *Cr. scutellatus* Newm., *Cr. dentatus* Hbst., *Cr. saginatus* Strm., *Cr. subfumatus* Kr., *Atomaria munda* Er., *Lathridius Bergrothi* Reitt., *Niptus crenatus* F., és *Blaps mortisaga* L. Különösen az egyes Cryptophagusok némelykor nagy mennyiségben voltak jelen. *—i. —ő.*

A Libellula depressaról. Vizsgálván e fajt, azt tapasztaltam, hogy a nőstények gyakoriabbak mint a hímek és pedig a nőstények száma körülbelül a hímekének háromszorosa. Érdekes a *Libellula*

depressa egy példánya, melynek jobboldali elülső szárnya a többinél sokkal kisebb, eltorzult. A torzszárny nodusa alig látszik, az erek vastagok, a szegélyér hullámos, a szárnyháromszög és a szárnyhártyácska kicsiny. Ezen példány potrohának szőrözete is gyengébb volt. *D. E.*

A Heriades nigricornisról Ezen méhből két éven át a Brassica rapa virágzatán sokat figyelhettem meg. Érdekes volt, hogy ennél a fajnál is tízszer annyi volt a hím mint a nőstény. Társaságukban megfordult két élősködőjük is, ezeket megfigyeltem a mint a *Heriades* fészkébe besurrantak. Az élősködői a *Stelis aterrima* és *Sapyga prisma,* mely utóbbiból kétszer annyi volt a hím mint a nőstény. *D. E.*

Külföldi rovarász Budapesten. A szerb koronázási ünnepélyek alkalmával Belgrádban muzeumot is alapitottak. Most pedig azon fáradoznak, hogy a már meglevő gyűjteményeket feldolgozzák és felállítsák. Ezen czélból a szerb királyi kormány Nedeljko Košanin urat Budapestre küldte, hogy a Magyar Nemzeti Muzeum bogárgyűjteményét tanulmányozza és az új szerb muzeum bogarait, melyeket legnagyobbrészt maga gyűjtött feldolgozza. Košanin egyelőre három hétig időzik Budapesten. Bírjuk ígéretét, hogy érdekes gyűjtéseinek eredményét a Rovartani Lapokban fogja közzétenni. *— i —ő.*

A m. kir. állami Rovartani Állomás új helyiséget nyert a Szőlőszeti Állomás egyik pavillonjában (Budapest II. Debrői-út,) a fogaskerekű vasút állomásával szemben.

Irodalom.

Born Paul., Zwei interessante Carabensendungen aus Österreich-Ungarn. (Insekten-Börse. XXI, 1904. p. 92—93 és 100—101.)

Szerző, aki csak a nagy futóbogarakat (*Carabini*) gyűjti és tanulmányozza, ezen dolgozatában ismerteti azon küldeményeket, melyeket Meschnigg J. Sátoristyé-ről (Mohács mellett) és Sokolár a Balaton mellékéről és a Lajta-hegységből küldött neki. Minket közelebbről csak a hazai küldeményekről közöltek érdekelnek. A *Procrustes coriaceus* L. sátoristyei példányai hasonlók a *v. banaticus*-hoz, sculpturájuk azonban durvább, testalakjuk pedig nyulánkabb. A *Carabus violaceus* L. példányai Sátoristyéről az *obliquus*-

hoz tartoznak, ez igen érdekes, mert az *obliquus* elterjedési területének legkeletibb pontja. A *C. cancellatus* Illig. sátoristyei egyetlen példánya az *emarginatus*-csoporthoz tartozik. A *C. Ullrichi* Germ. Sátoristyéről igen érdekes alak, melynek példányai a törzsfajtól nyulánkabb testalakjuk, élénkebb színeződésük (zöld és rézvörös) és nagyobb fényük által különböznek, jellemző erre az alakra, mely egészen a Lajta-hegységig fordul elő, még az is, hogy a homlokon a szemek között két hosszúkás és mély gödröcskéje van. Born az *Ullrichi* ezen alakját („geographische Rasse") *C. Ullrichi Sokolari*-nak nevezte el; termőhelyeiként pedig a Lajta-hegységet, a Fertő-tó környékét, Pécset és Sátoristyét említi. A *C. Scheidleri* Panz. sátoristyei példányait *praecelleus* Pallrd-nak tartja, mely a typikus *Scheidleri* és a horvátországi var. *Illigeri* közti átmeneti alakot képezi. A Veszprémből származó példányokat Born szintén a *praecellens* kisebb és rövidebb, kevésbbé erősen sculpturájú példányainak tartja, melyek mind feketés-kék színűek rézvörös szegélylyel. A többi *Carabus*-fajok (*granulatus, glabratus* és *convexus*) megjegyzésre okot nem szolgáltattak. *Csiki Ernő.*

Born, Paul., Die Caraben der Käferfauna der Balkanhalbinsel von Victor Apfelbeck 1904. (Insekten-Börse. 21. Jahrg. 1904. p. 162—164.)

Szerző ismerteti Apfelbeck könyvének Carabusait, az egyes fajokra pedig megteszi megjegyzéseit és gyűjteményének anyagára vonatkozó adatokat közöl. A szerbiai *violaceus*-t a Krajna nevű kerületből *violaceus krajnensis*-nek, a *Carabus cancellatus* feketecsápú boszniai alakját, melyet Apfelbeck *nigricornis* Dej.-nak tartott *Apfelbecki*-nek nevezi. Még egy új alakot is nevez el és pedig a *C. montivagus* egyik boszniai alakját a Jablanica melletti Plassa-ról *montivagus Leonhardii*-nak. *Csiki.*

Verhoeff, Karl W., Über Tracheaten-Beine. 6. Aufsatz: Hüften und Mundbeine der Chilopoden. (Archiv für Naturg. 70. Jahrgang. I. Bd. 1904. p. 123—156.)

Szerző ezen dolgozatát, mely a Chilopodák lábainak morphologiájával foglalkozik, egy utóirattal látta el, melyben elmondja, hogy a rovarok szájrészeit is vizsgálata tárgyává tette es ennek folytán arra az eredményre jutott, hogy a két állkapcsi párról, a maxillákról es a labiumról, mostanában érvényben lévő nézetekkel merőben ellenkező viszonyáról győződött meg. Eddig az alsó állkapcsot az elülső, az alsó ajakot a hátsó állkapocspárnak tartották. Ver-

hoeff mostan kifejti, hogy az alsó állkapocs a hátsó, az alsó ajak pedig az elülső állkapocspár. Németországban szokásban van minél több új és lehetőleg furcsa elnevezést használni, ez elől nem zárkózhatott el Verhoeff sem, ki az általánosan használt „Unterkiefer" és „Unterlippe" szavak helyett az új „Maxillopoden", illetőleg „Labiopoden" kifejezéseket vezeti be. Ezek ugyan nem rosz nevek, mert rámutatnak a szervek eredetére, de azért azt hiszszük általánosan nem fog ezek használata elterjedni. *Csiki.*

Strobl, Prof. P. Gabriel., Ichneumoniden Steiermarks (und der Nachbarländer). Schluss. (Mitth. d. Naturw. Ver. f. Steiermark. Jahrg. 1903. p. 43 - 160.)

Szerző befejezi evvel a negyedik közleménynyel a stájerországi fürkészdarazsakat tárgyaló munkáját, melyben számos magyarországi fajt is említ, ezeket főleg Thalhammer kalocsai tanártól kapta. Strobl Stájerországból 1206 fajt és 697 fajváltozatot említ, ezekből új volt 165 faj és 411 fajváltozat, azonkívül 63 ismeretlen ivart is irt le. A stájerországi állatok mellett 323 fajt és 140 fajváltozatot említ a szomszédos országokból. Az utolsó részben is találunk magyarországi adatokat, ezek a következők: *Exetastes fornicator* F. (Szt.-Endre), *Opheltes glaucopterus* L. (Hung.), *Enicospilus ramidulus* L. (Hung.), *E. merdarius* Gr. (Kalocsa), *Anomalon fibulator* Gr. var. 2 Holmgr. (Kalocsa), *A. canaliculatum* Ratz (Kapornak), *A rufum* Hlg. (Kalocsa), *Campoplex nitidulator* Hlg. (Kapornak), *C. stragifex* Frst. (Kapornak), *C. alticola* Gr. (Orlát), *C. aemulus* Frst. var. *discrepans* Thms. (Erdély), *Sagaritis zonata* Gr. (Hung., Erdély), *Casinaria alboscutellaris* Thms. (Fiume), *Limneria albida* Gmel. (Hung.), *L. difformis* Gmel. (Fiume), *Angitia fenestralis* Hlg. (Erdély). *A. chrysostica* Gr. (Erdély), *A. cerophaga* Gr. (Erdély, Fiume), *A. majalis* Gr. (Fiume), *A. combinata* Hlg. (Erdély), *Anilasta rufocincta* Gr. (Kapornak), *Porizon laeviceps* Thms. (Erdély). *Thersilochus minator* Gr. (Hung.), *Th. xanthopus* Hlg. (Erdély), *Th. moderator* Gr. (Erdély), *Mesochorus orbitalis* Hlg. (Hung.), *M. confusus* Hlg. var. 3. és 4. Hlg. (Erdély), *M. rufipes* Br. (Erdély), *Aperileptus inamoenus* Frst. (Erdély), *A. infuscatus* Frst. (Erdély), *A. notabilis* Frst. (Erdély), *Plectiscus collaris* Gr. var. 2. és 3. (Erdély), *Proclitus spectabilis* Frst, (Erdély) és *Pr. melanocephalus* Frst (Erdély). *Csiki.*

„ROVARTANI LAPOK“

XI. Band. 8. Heft. Oktober 1904.

S. 155. **F. Tomala: Sesia annellata Z.** Verfasser veröffentlicht seine bei der Zucht dieses Schmetterlings gemachten Beobachtungen. Prinz u. Prekoda fanden die Raupen in der Wurzel von Ballota nigra, die daraus gezogenen Exemplare zeigten keine Abweichungen. Die vom Verfasser aus Ballota gezüchteten Exemplare zeigten ebenfalls keine Abweichungen und so ist es wahrscheinlich, dass sich die mit besonderem Namen bezeichneten Aberrationen in anderen Pflanzen, wie z. B. Lamium maculatum, Teucrium Scordium entwickeln. Dass die verschiedenen Nährpflanzen auf die Schmetterlinge der Sesien irgend einen Einfluss ausüben, hat Verf. bei der in den Wurzeln von Euphorbia lucida lebenden *Sesia empiformis* var. *hungarica* (Rov-Lap. 1901. VIII.) schon festgestellt. Am Kelenföld bei Budapest, wo Langerth in den 70-er Jahren die Raupe von *S. annellata* fand, konnte Verf. heuer das Thier nicht finden, ebenso auf den höher gelegenen Theilen der Südseite des Schwabenberges, er fand die Raupe aber am Fusse des Schwabenberges und an den zum Kelenföld laufenden Gräben. Nun suchte Verf. in der Ebene bei Békásmegyer und Budafok nach der Raupe, wo er sie auch fand. Nachdem die Flugzeit des Schmetterlings längere Zeit dauert (Juni bis August) so sind immer Raupen in allen Entwicklungsstadien zu finden. Der Schmetterling scheint so wie *S. stetidiformis* und *S. empiformis* var. *hungarica* die Eier auf den Stengel der Nährpflanze abzulegen. Die Raupe frisst den Stengel von oben nach unten in einer Länge von 10—12 cm durch. Die ausgekrochene Raupe dringt gleich in den Stengel hinein, frisst diesen dann dis zur Wurzel durch, hier über wintert und lebt darin noch im Frühjahr bis zur Verwandlung. Auf die Entwicklung hat der Standort der Pflanze grossen Einfluss, ist der Standort genug feucht und immer der Sonne ausgezetzt, so entwickelt sich das Thier schneller. Aus Pflanzen von weniger geeigneten Standorten erhalten wir kleinere Schmetterlinge. Nachdem beim Umsetzen die Pflanzen oft zu Grunde gehen, ist es rathsam die Raupen nicht vor Mai einzusammeln.

S. 157. **E. Csiki: Beiträge zur Käferfauna Serbiens.** II. Verfasser bringt das Verzeichniss der von Dr. G. Horváth in Südserbien gesammelten Coleopteren zum Abschluss.

S. 161. **L. v. Aigner-Abafi: Die Fortpflanzung der Lepidopteren** Verfasser bespricht die Fortpflanzung der Schmetterlinge nach Seitz, führt aber auch seine eigenen Beobachtungen auf.

S. 166. **E. Csiki: Die Cerambyciden Ungarns. XIV.** In der Fortsetzung der Bestimmungstabelle werden die Cerambycinen mit den Gattungen *Neoclytus* und *Anaglyptus* abgeschlossen. Von den Lamiinen wird die Tabelle der Gattungen gegeben und die Gattung *Parmena* behandelt.

S. 170. **E. Csiki: Ein neuer Anophthalmus aus Ungarn.** Beschreibung des *Anophthalmus Sziládyi* Csiki aus der Grotte Pilis bei Nagyenyed. Die lateinische Differentialdiagnose siehe im ungarischen Text.

Kleinere Mittheilungen.

S. 171. F. Tomala benachrichtet über Wespen als Zerstörer des Telefonkabels in Shanghai.

S. 173. *A. A. L.* berichtet über einen tödlichen Wespenstich.

S. 173. E. Csiki berichtet über die Kellerfauna von Graz nach den Mittheilungen von Penecke.

S. 173. *D. E.* berichtet über ein Exemplar von *Libellula depressa* mit montströsem rechten Vorderflügel und S. 174. übe *Heriadis nigricornis* und deren Schmarotzerbienen.

S. 174. Herr N. Košanin vom neu gegründeten Museum in Belgrad studirte die Coleopterensammlung des Ung. Nat. Museums

S. 174. Die Kgl. Entomologische Station hat ein neues Heim im Ampelologischen Institut (Budapest, II. Debrői-út) erhalten.

Literatur.

S. 174. E. Csiki bespricht Arbeiten von Born, Verhoeff und Strobl.

Entomologiai művek.

Általános. *A Magyar Birodalom Állatvilága.* (Fauna Regni Hungariae). III. kötet. Arthropoda. Kiadja a k. m. Természettudományi Társulat. Ára 35 kor., társulati tagoknak 20 kor. — *Kárpáti E.* Állatmuzeum, utasitás állatok kitömesére s eltartására, és csontvázak készitésére, ábrákkal 1 kor. 40 fill. — *Bein K.* A kis rovargyűjtő. Utasitás a kiválóbb rovarok megismerésére és gyűjtésére 2 kor. — *Szekeres F. Ö.* A rovargyűjtő 1 kor. 60 fill. — *Lejtényi S.* Rovargyűjtő. Segédkönyv a középiskolai ifjuság számára, kötve 1 kor. — *Kriesch J.* A rovarok világa. 16 ábrával 80 fill. — *Kirándulók* zsebkönyve. 70 rajzzal, kötve 3 kor. 50 fill. — *Dr. Lendl* A. Rövid útmutatás a természetrajzi gyűjtemények konzerválásához 80 fill. — *Dr. Daday J.* Rovartani műszótár 1 kor. 60 fill. — *Hoffer*, Praxis der Insektenkunde. 3 kor. — *Kolbe*, Einführung in die Kenntniss der Insekten 17 kor.

Hymenoptera. *Mocsáry S.* A magyar fauna fémdarazsai 2 kor. 40 fill. A magyar fauna másnejü darazsai 2 táblával 1 kor. 20 fill. Adatok Magyarország fürkész darazsainak ismeretéhez I. 1 kor. 20 fill. Földünk fémdarazsainak magánrajza 40 kor.

Lepidoptera. *Bein* K. A kis lepkegyűjtő. A lepkék ismertetése és gyűjtése 2 kor. — A. *Aigner L.* A lepkészet története Magyarországon 3 kor. — *Aigner-Pável-Uhryk*, Magyarország lepkéinek jegyzéke 5 kor. — *Berge*, Schmetterlingsbuch 8. Aufl. 1300 Abb. auf 50 farb. Tafeln 25 kor. 20 fill. — *Hofmann*, Die Gross- Schmetterlinge Europas 2. Aufl. 2000 Abb. auf 71 farb. Tafeln 30 kor. Die Raupen der Gross-Schmetterlinge Europas 1900 Abb. auf 50 Tafeln 30 kor.

Diptera. *Tömösváry Ö.* Egy tömegesen tenyésző légyfaj az Alsó mellékeiről 3 tábl. 60 fill. — *Kertész K.* Catalogus Tabanidarum orbis rum universi 6 kor.

Coleoptera. *Török P.* Bogár-határozó 2 kor. 80 fill. — *Bein* K. A bogárgyűjtő. A bogarak ismertetése és gyűjtése 2 kor. — *Calwer*, Käferb 5. Aufl. mit 48 color. Tafeln 24 kor. — *Seidlitz*, Fauna Transsylvanica 12 k.

Hemiptera. *Dr. Horváth G.*, Adatok a hazai félröpűek ismeretéhe. 40 fill. A magyarországi Psyllidákról 40 fill. Az Eremocoris-fajok magánrajza. 2 tábl. 60 fill.

Orthoptera, Pseudoneuroptera és Neuroptera. *Pungur Gy.* A magyarországi tücsökfélék természetrajza 6 tábl. 5 kor. — *Kohaut R.* Magyarország szitakötő-féléi. 3 színes tábl. 2 kor. 60 fill.

Myriopoda. *Dr. Daday J.* A magyarországi Myriopodák magánrajza 4 táblával 4 kor.

Arachnoidea. *Dr. Chyzer K.* és *Kulczynski L.* Araneae Hungaria 3 kötet 24 kor. — *Herman Ö.*, Magyarország pókfaunája 3 kötet, csak a 2—3. kötet kapható 16 kor. — Dr. *Lendl* A. A pókok, különösen a kerekhálópókok természetes osztályozása 1 kor. — *Karpeles L.* Adalék Magyarország atkafaunájához. 8 táblával 2 kor.

Crustacea: Dr. *Daday J.* A Magyarországban eddig talált szabadon élő evezőlábú rákok magánrajza. 4 tábl. 3 kor. A magyarországi Branchipus fajok átnézete. 1 kor. A magyarországi Diaptomus-fajok átnézete 1 kor.

Catalogus Endomychidarum.

Conscripsit

Ernestus Csiki.

A Musaeo Nationali Hungarico editus. Budapestini 1901.

Ára 3 korona.

E művek szerkesztőségünk útján is megrendelhetők.

Schmidl Sándor könyvnyomdája Budapest, VI., Szerecsen-u 6.

Loose und Centurien exotischer Insekten

(mit vielen Schaustücken und Seltenheiten, vorzüglich bestimmt und erhalten, die Schmetterlinge und Libellen in Düten):

100 Käfer in ca. 50 Arten von Bolivia (Yungas de la Paz, 1000 m.) Mk. 15.—
100 » » » 5 » » Nord-Indien (Darjeeling. Assam.) » 12.—
100 » » » 50 » » Nord-Borneo (Kinabalu) » 15.—
100 » » » 50 » » Deutsch-Ost-Afrika (Tanga, Tangamjika-See, Usaramo etc.) » 12.—
100 » » » 50 » » Deutsch-Ost Afrika (Nguelo, Usambara) » 12.—
50 Orthoptera aller Ordnungen und Gegenden » 15.—
100 Wanzen » » » » » 15.—
100 Homoptera » » » » » 20.—
100 Hymenoptera » » » » » 15.—
diese nur theilweise bestimmt!
50 Libellen verschiedener Gegenden » 10.—
50 Schmetterlinge von Bolivia mit Papilio servillei bolivianus, harmodius, Catopsilia menippe, Catagramma aegina, Callithea leprieuri, Morpho deidamia, feinen Ancylmis, Diorhina etc etc » 20.—
50 Stück wie vorher mit dem riesigen opalfarbigen Morpho godartii » 30.—
40 schöne Papilio mit servillei, harmodius, leucaspis, ascalaphus, milon, d. jarava, paris, iswara sataspes, gigon, fuscuscastaneus, polyphontes, nicanor, peranthus etc. » 18.—
dto mit Papilio lenaeus oder blumei » 24.—
dto mit » androcles » 28.—
feine Morphiden und Brassoliden mit M. amathonte, didius. deidamia, achilles, achillides etc. » 20.—
dto mit Morpho godartii » 30.—

ctias isis (phänomenales Thier) Mk. 25.—, Eligma latepicta (schönste Arctiide von Afrika) Mk. 6.—, Agrias lugens (herrlich) Mk. 25.—, Papilio ascalaphus (Riesen Mk. 2.—. Ornithoptera priamus Stammform (gezogen!) ♂ u. ♀ 20.—, hippolyptu. ♂ 4.—, ♀ 14.—, hephaestus superb. ♂ 2.—. ♀ 3.—. — Porto und Packung extras

HERMANN ROLLE

Entomologisches Institut,

BERLIN S. W, Königrätzer-Strasse Nr. 89

CATALOG

DER

Lepidopteren des palaearctischen Faunengebietes.

Von

Dr. O. Staudinger und Dr. H. Rebel.

2 Theile in einen Band gebunden.

Preis 20 Kronen

Szerkesztőségünk útján is megrendelhető.